

STAVEBNĚHISTORICKÉ A OPERATIVNÍ PRŮZKUMY A DOKUMENTACE PROVEDENÉ NPÚ V PRAZE V ROCE 2023

Provádění operativního průzkumu a dokumentace (OPD) představuje hlavní náplň činnosti úseku pro výzkum, průzkum a dokumentaci (Kateřina Knotová, Anna Piskáčková, s nimi z odboru evidence, dokumentace a IS též Ladislav Bartoš). Součinnost při provádění OPD poskytli i další pracovníci NPÚ v Praze a externí odborníci. Nálezové zprávy z akcí OPD jsou ukládány v dokumentačním fondu pracoviště.

Praha 1-Hradčany, čp. 160, Úvoz 24, dům U Kamenného sloupu, uliční fasáda

Zpracovatel: Ing. arch. Kateřina Knotová

Dům býval součástí středověké osady zvané „Na dláždění“. Název „U Kamenného sloupu“ se vyskytuje prvně v roce 1697, domovní znamení v podobě mariánského sloupu je datováno chronogramem do roku 1706 (obr. **1A**, **1B**). Dnešní objekt je zmiňován jako nově vystavěný roku 1562, a to na poustce, která zde byla od požáru podhradí v roce 1420. Roku 1590 byl dům rozšířen o dosud pustou parcelu na levé straně, přestavěn a navýšen. Roku 1708 byl opět barokně přestavěn a navýšen o druhé patro. Až do roku 1864 měl dům zalomené uliční průčelí, jehož levá část ustupovala za uliční čáru (podobně jako dodnes ustupuje pravá část sousedního domu čp. 159). Tehdy bylo celé průčelí dostavěno až na úroveň uliční čáry a přistavěno nové levé nároží, resp. téměř polovina šířky domu v rozsahu dvou okenních os. Fasáda nové části byla provedena analogicky jako rozšíření té stávající.

Při průzkumu během opravy fasády se ukázalo, že původní barokní fasáda, resp. její štukové prvky, byla zřejmě zčásti vytvořena jako iluzivní malba. V omítce 2. patra byly ve spodní části parapetu okna, vlevo od plastiky sloupu, nalezeny ryté rysky (obr. **1C**) vyznačující malovanou plochu soklu parapetu dosedajícího na patrovou římsu. Štukové římsy hlavic v průběžné patrové římsě zase indikují pozice iluzivních dřívů pilastrů, resp. v baroku jeden středový pilastr v pravé části fasády, na němž bylo umístěno domovní znamení.

Obr. 1. Praha 1-Hradčany, čp. 160, Úvoz 24, dům U Kamenného sloupu. **A** – hlavice sloupu s trnem pro mariánskou sošku; **B** – chronogram LAPIDEA COLVMNA s letopočtem 1706 na podstavci sloupu; **C** – rysky vyznačující plochu iluzivního soklu okenního parapetu 2. patra a patrové římsy (foto K. Knotová, 2023).

Praha 1-Hradčany, čp. 182, Hradčanské náměstí 5, Toskánský palác, řemeslnické nápisy na prvcích krovu

Zpracovatel: Ing. arch. Ladislav Bartoš

Během letních měsíců roku 2023 probíhala oprava krovu a souvisejících konstrukcí a prvků paláce, a naskytla se tak příležitost provést zde alespoň zběžnou operativní dokumentaci. Mimo jiné tu byla registrována řada nápisů, resp. podpisů, obvykle s letopočty. Ty můžeme interpretovat

jako podpisy řemesníků podílejících se v průběhu staletí na opravách a údržbě stavby. Jde o zcela běžný jev, jehož stopy nacházíme téměř v každém historickém objektu. Typicky se takto během své práce nebo při jejím dokončení zvěčňovali tesaři, pokrývači, klempíři, natěrači, zedníci atd. Obvykle takové nápisy zjišťujeme na štítových zdech, trámech krovu či komínových tělesech. V objektu Toskánského paláce bylo možné fotograficky zdokumentovat poměrně rozsáhlý soubor takovýchto nápisů především v prostorách atypických drobných krovů (obr. 2A) obou střešních altánů-pavilonů, tvořících charakteristickou dominantu celého průčelí. Zde jsou nápisy provedeny zejména na prknech bednění. Nejčastěji jde o kombinaci letopočet + iniciály pracovníka. V severním pavilonu se dochoval letopočet 1825 s dvojicí překřížených ratolestí (obr. 2C) a soubor tří nečitelných slov, zřejmě příjmení tří řemesníků. V jižním pavilonu to jsou: „1848 R. S.“ (obr. 2D), „1866. K. A.“, „JČ“, „1913 Doležal“, „8. VI. 1928 V.M. JP.+KP[...?]“, „HA“ a další, ne zcela čitelné nápisy. Čitelnost nápisů zřejmě utrpěla při některém z čištění povrchu prken bednění. Další nápisy se nacházejí v různých částech podkroví paláce. Za pozornost stojí zejména dvě reliéfní omítková vyobrazení překřížených nástrojů na stěnách jednoho z komínů v jižním krovu (obr. 2B). Jedno z nich, dvojice pokrývačských kladiv, je datováno do roku 1930. Druhé je zřejmě ještě výrazně starší.

Obr. 2. Praha 1-Hradčany, čp. 182, Hradčanské náměstí 5, Toskánský palác. A – podkroví jižního pavilonu; B – komín v jihovýchodní části objektu s řemeslnickými reliéfy; C – nápis z roku 1848 na bednění jižního pavilonu; D – nápis z roku 1825 na bednění severního pavilonu (foto L. Bartoš, 2023).

Podobné nápisy bývají badatelé často přehlíženy, snad kvůli jejich výše zmíněnému dosti běžnému výskytu a také vesměs nevalné výtvarné úrovni (i když v tomto ohledu je škála velmi široká). Nápisy však stojí rozhodně za povšimnutí a zaznamenání, neboť (podobně jako u jiných částí historických staveb) není možné vyloučit jejich budoucí zánik. Jsou též důležitým zdrojem informací o historii stavby. Pomáhají totiž určit roky, v nichž docházelo k opravám objektu (získané datace se mohou, ale ne vždy musejí shodovat s informacemi z archivních rešerší). Zároveň představují datační pomůcku pro dataci *ante quem* konkrétního stavebního prvku, který je jejich nositelem. V případě některých konkrétních prken bednění pavilonů Toskánského paláce tak bezpečně víme, že jsou stará minimálně 200 let a je možné, že pocházejí už z doby jeho výstavby.

Praha 1-Malá Strana, čp. 282, Mostecká 5, Lázeňská 19, dům U Mouřenína, fasáda v přízemí

Zpracovatel: Ing. arch. Anna Piskáčková

V rámci oprav domu čp. 282 na Malé Straně byla na počátku roku 2023 oklepána část severní fasády (v ulici Mostecká) a východní fasáda (v ulici Lázeňská) do výšky cca 2 metry. Bylo tak odkryto zdivo a nálezové situace dokládající složitější vývoj okenních otvorů především na východní fasádě.

Odhalené zdivo domu je smíšené a pochází patrně z doby kolem roku 1721, kdy byl dům vystavěn na místě staršího objektu, strženého roku 1714 kvůli špatnému technickému stavu. Nálezové situace kolem otvorů doložily, že nejdříve byla zhotovena hrubá stavba, pískovcová ostění otvorů byla osazena o technologický krok později a mezery následně vyplněny úlomky cihel a kamene.

Tři rozměrné okenní otvory v severní části východní fasády, jimž byly v rámci obnovy v roce 2023 sníženy parapety, byly podle všeho v minulosti prohlubovány minimálně jedenkrát. To dokládají zadní rohy parapetních desek odkryté ve své původní pozici pod stojkami ostění z doby výstavby. Parapetní desky zbavené těchto vezdřených částí byly posunuty níže (obr. 3A). Nově vzniklý úsek ostění pod stojkami byl obložen kamennými deskami (obr. 3B).

Podle interpretace ikonografických pramenů dosahovaly parapetní desky otvorů původně zhruba výšky lidského pasu od pochozí plochy a k jejich snížení došlo až někdy po roce 1925 (u severního otvoru možná už po roce 1912). V 60. letech byly parapetní desky opět vyzdviženy do úrovně lidského pasu (obr. 3C), snad kvůli historizujícím úpravám Královské cesty, a nakonec znovu sníženy při současné obnově domu.

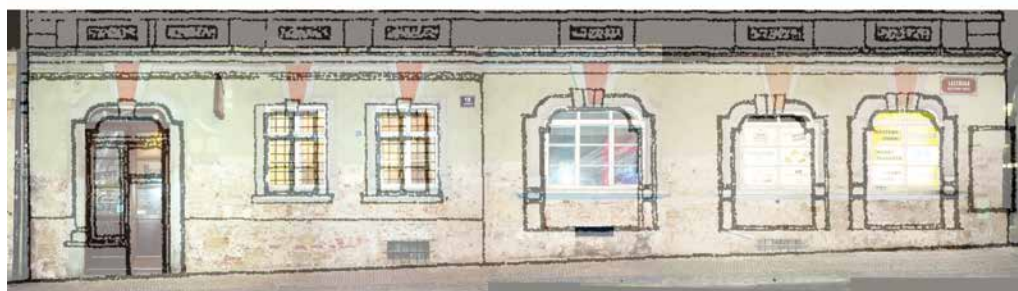

Obr. 3. Praha 1-Malá Strana, čp. 282, Mostecká 5, Lázeňská 19, dům U Mouřenína.

A – vyjmutá parapetní deska s odsekaným zadním rohem;

B – detail úpravy okenního otvoru: **1** – pískovcové ostění; **2** – fragment odsekané parapetní desky, ponechaný na místě při úpravě po roce 1925; **3** – obkladová deska imitující ostění s osekáním lícem; **4** – parapetní deska ve staronové poloze;

C – umístění parapetních desek v různých časových etapách; **nahoře** – fotografie stavu fasády před započatím úprav v roce 2023; **dole** – tatáž složená fotografie překrytá zaměřením SÚRPMO z roku 1964. Parapetní desky byly v roce 1964 prokazatelně níže než na začátku roku 2023 (foto a grafická úprava A. Piskáčková, 2023).

V prostoru pod schody do 2. patra v uličním křídle byla odhalena horní část již nepoužívaného servisního schodiště z přízemí do 1. patra (obr. 5A). Schodiště s profilovanými kamennými stupni bylo vystavěno podle plánů z roku 1885, aby usnadnilo pohyb mezi kuchyní situovanou v přízemí předního pravého dvorního křídla a sály 1. patra. Vytáčí se rafinovaně na půdorysu stranově převráceného písmene J, aby se vtěsnilo do úzkého chodbovitého prostoru v přízemí vedle hlavního schodiště a zároveň vystoupilo na nástupní podestu schodiště do 2. patra, které bylo evidentně kvůli tomu v dolní partii na polovinu zúženo. Servisní schodiště nebylo v používání dlouho – plány ze 40. let 20. století zobrazují schodiště do 2. patra opět v plné (nezúžené) šířce.

V horní části schodiště do 2. patra v uličním křídle se dochovala část původní štukové výzdoby v podobě obvodové římsy s trojicí čabrak na obou bočních stěnách. Z délky římsy je jasně čitelné, že schodiště muselo být asi o 70 cm prodlouženo. Domníváme se, že se tak stalo v souvislosti s dispozičními úpravami ve 2. patře pro potřeby Společenského klubu v roce 1926, kdy nad střední partií schodiště přibyl spojovací krček mezi dvorním a uličním traktem a bylo nutné zajistit pod ním dostatečnou podchozí výšku.

Fragmenty dalšího zrušeného, druhorokokového schodiště byly nalezeny v křížení předního levého a středního příčného křídla. V tloušťce stropu přízemí se dochovaly dva kamenné stupně in situ a další dva volně uložené. Podoba schodiště je zachycena na plánech z let 1922 a 1926 a na bouracím plánu z roku 1933. Tehdy byla v jeho místě zřízena spojovací chodba mezi nově otevřenou kavárnou Savarin v zadním levém křídle a kuchyní v předním levém křídle, zřízenou pro restauraci v roce 1926. Šlo o atypické čtyřramenné schodiště s pilíři a vázami, kdy horní tři ramena tvořila při sousedské zdi půdorysně tvar písmene C a spolu s nástupním ramenem uprostřed, v ose příčného křídla, schodiště půdorysně připomínalo tvar plochého otazníku. Pohodlný krytý vstup do poměrně velkorysého prostoru schodišťové haly vedl z průjezdu v příčném křídle.

V předním pravém křídle se dnes nachází jedna velká místnost o šesti okenních osách. Příčka, která ji rozdělovala na dvě stejně velké místnosti, byla zbořena zřejmě během úprav po požáru v roce 1926. Místnost byla tehdy po obvodu opatřena střídavě profilovanou římsou a podobně byly řešeny šambrány vstupních otvorů s půlkruhovými záklenky v malém sousedním oktogonálním prostoru.² Na obvodové stěně i na meziokenních pilířích byly nalezeny zbytky štukové výzdoby, jež byla nejspíš tvořena svislými lizénami nebo lizénovými rámci na bílém podkladě. Tato výzdoba snad patřila ještě k úpravě původní dvojice místností vybavených půleliptickými výklenky pro kamna. Levá nika (obr. 5B) se dochovala prakticky intaktní za tenkou cihelnou plentou, včetně prken v podlaze. Pravá nika byla v horní partii zazděna a v dolní partii byla do ní a do sousedního zdiva vestavěna nižší pravoúhlá nika, později také zazděná cihelnou plentou. Obě kamnové niky byly podle všeho vlámany do předbarokní obvodové zdi paláce – západní sousedské zdi směrem k čp. 850. To dokládá zejména situace u levé niky, kde byla nalezena starší zazděná pravoúhlá nika s cihelným segmentovým záklenkem. Ve zdi se nachází několik komínových těles vedoucích z přízemí, kde se podle všeho minimálně od baroka nacházela kuchyně.

Obr. 5. Praha 1-Nové Město, čp. 852, Na Příkopě 10, palác Silva-Tarouca. **A** – horní partie zrušeného servisního schodiště z přízemí do 1. patra, nalezeného v prostoru pod schodištěm do 2. patra v uličním křídle (foto J. Chmelenský, 2023); **B** – přední pravé dvorní křídlo, 1. patro. Odhalená západní stěna se zazděnou půleliptickou nikou pro kamna, s fragmenty štukové výzdoby a zazděnou starší nikou s cihelným segmentovým záklenkem (foto K. Knotová, 2023).

² Tento prostor je odborníky hypoteticky označován jako palácová kaple.

Praha 1-Nové Město, čp. 1244, Nové mlýny 5, nápisy na východní fasádě

Zpracovatel: Ing. arch. Anna Piskáčková

Na jaře roku 2023 došlo k opravě fasády domu a po sejmutí vrchní vrstvy nevyhovujícího nátěru byly odhaleny starší omítky s nápisy. Mezi okenními otvory přízemí těsně pod kordonovou římsou byl odkryt kurzivou psaný tmavě červený nápis na bílém fasádním nátěru. Zachycoval číslo popisné „Nro 1244“ (obr. 6A). Tento atraktivní nápis byl prezentován na obnovené fasádě na nové vrstvě omítky.

Obr. 6. Praha 1-Nové Město, čp. 1244, Nové mlýny 5. **A** – tmavě červený nápis s číslem popisným; **B** – nápis z roku 1896, kdy byl dům adaptován na stanici ke zkoušení vodoměrů (foto A. Piskáčková, 2023); **C** – dobová fotografie s nápisem (neznámý fotograf, 9. 6. 1916, Muzeum hl. m. Prahy, inv. č. HND 000 188).

Nad kordonovou římsou byl odkryt rozměrný nápis v rámu psaný groteskem (nespojitém bezpatkovým humanistickým písmem): „Stanice ku zkoušení vodoměrů král. hlav. města Prahy.“ (obr. 6B). Tato stanice byla v domě zřízena roku 1896. Fasáda s nápisem je zachycena na fotografii z roku 1916 (obr. 6C). Barva písmen byla odřená, písmena špatně čitelná. Zachoval se spíše jejich negativ ve světlém šedomodrém nátěru, zbytek fasády kolem rámu byl šedý. Těsně nad kordonovou římsou v jižní části fasády se ještě dochoval drobný nápis polokurzivou kapitálkami „HEROLD“, provedený tmavě červenou barvou. Podle restaurátorů³ jde o podpis autora, který vytvořil nápis z roku 1896. Oba mladší nápisy z konce 19. století byly restaurátory po domluvě s NPÚ znovu zakryty, protože jejich prezentace by byla vzhledem k současnému využití objektu zavádějící. Vedle nápisů restaurátoři obnovili i nástěnný obraz na fasádě s tématem Zjevení sv. Ludmily v profilovaném štukovém rámcí.

Praha 1-Staré Město, čp. 211 a 948, Anenské nám. 2, Zlatá 2, Anenská 4, bývalý klášter dominikánek, fasády kláštera

Zpracovatel: Ing. arch. Ladislav Bartoš

V letech 2022 a 2023 byla prováděna postupná obnova fasád západní poloviny areálu bývalého kláštera dominikánek u sv. Anny. Souběžně probíhaly opravy v prostoru druhého průjezdu.⁴

Opravy fasád probíhaly v uvedeném období postupně a většinu etap se podařilo alespoň částečně sledovat a zaznamenávat formou operativního průzkumu a dokumentace. Nejvýraznějším nálezem při opravě fasád objektu čp. 948 bylo torzo barokní nástěnné malby, snad s mariánským

³ Restaurátorské práce na fasádě prováděli ak. arch. Milan Hubeňák a Mgr. Libor Šťastný. Průzkumem, konzervací nápisů a prezentací jednoho z nich byl pověřen restaurátor ak. mal. Jiří Čech spolu s Mgr. Janem Semerádem a MgA. Michalem Vedralem.

⁴ O nálezech v západním traktu a v průjezdu bylo pojednáno v přehledu SHP a OPD v loňském čísle *Staletá Prahy* 2023/2, 160–161.

námětem, při západním konci severní fasády do Anenského náměstí v 1. patře (obr. 7). Jde o nástěnný obraz v iluzivním rámu, zachycený také na Langweilově modelu Prahy. V této souvislosti stojí za pozornost údaj, že jeden ze dvou starších zbořených domů v tomto místě byl označován jako „bei unser lieben Frauen“ – U Panny Marie (dříve U Husáků). Ukázalo se, že všechny fasády objektu postaveného na jejich místě v roce 1719 byly původně členěny také kordonovou římsou mezi patry, později odstraněnou.

V rámci západní části areálu čp. 211 se pozoruhodné nálezy koncentrovaly především na fasádách severního křídla. Na jeho jižní fasádě byl pod jedním z oken (třetím od východu) v 1. patře nalezen malovaný letopočet 1667 v obdélném orámování, datující stavbu tohoto objektu (obr. 8A). Na severní fasádě byla zjištěna úprava původně nízkých obdélných oken na vysoká (obr. 8B). To ukazuje na prvotní odlišný účel budovy, která (resp. její část) zřejmě sloužila jako sýpka. Směrem do Anenské ulice měla iluzivní architektonické členění – malované⁵ kordonové římsy a také armování nároží (obr. 8C) předstupujícího před severní čelo příčného křídla. Příčné křídlo, pocházející ze 14. století, má severní štít z cihlových tvarovek. V průjezdu, který skrze toto křídlo prochází, byly nalezeny zbytky gotických omítek s nástěnnými malbami pocházejícími z doby výstavby křídla.

Obr. 7. Praha 1-Staré Město, čp. 948, Zlatá 2. Severozápadní nároží objektu v pohledu z Anenského náměstí. **A** – stav fasády v lednu 2023 (foto K. Knotová, 2023); **B** – detail zjištěné nástěnné malby v úrovni 1. patra, stav v lednu 2023 (foto K. Knotová, 2023); **C** – stav po opravě omítek a s novou malbou iluzivního rámu v místě původního obrazu; stav v srpnu 2023 (foto L. Bartoš, 2023).

Obr. 8. Praha 1-Staré Město, čp. 211. **A** – Anenská 4, Anenské nám. 2, nálezy v roce 1667 v rámečku pod oknem jižní fasády severozápadního křídla. Jde o třetí okno od východu v 1. patře, které je poněkud ukryté v západním dvoře kláštera nad mladší vestavbou; **B** – Anenská 4, okno v severní fasádě s patrným zvýšením z šířkové obdélného (sýpka, pískovcové ostění) na převyšené (cihlové špalety); **C** – Anenská 4, pozůstatky iluzivního architektonického členění a armování nároží (foto L. Bartoš, 2023).

5 Barevnost těchto iluzivních aktivních prvků fasády byla tmavě šedá, s lokálním „mramorováním“ pomocí červených a bílých čar na tmavé ploše „kamene“.

Praha 1-Staré Město, čp. 553, Celetná 2, Sixtův dům, nálezy v předním domě „A“

Zpracovatel: Ing. arch. Ladislav Bartoš, Mgr. Kristýna Kalousková, Ing. arch. Anna Piskáčková, spolupráce doc. Ing. Michael Rykl, Ph.D., a další

Projekt přestavby části domovního bloku na jižní straně Staroměstského náměstí na luxusní hotel vznikl již v 1. polovině 90. let. Tehdy byla také zahájena stavební činnost v rozsahu dvorních objektů Sixtova domu a též archeologický výzkum jeho dvora. Ve 2. polovině 90. let však byly práce na více než dvacet let přerušeny. K obnovení stavební činnosti došlo na přelomu let 2018 a 2019 a stavba stále probíhá. Od roku 2018 zde pracovníci ÚOP v Praze provádějí operativní průzkumy a dokumentaci. Tato činnost se nejprve zaměřila na dvorní objekty Sixtova domu – východní („B“) v roce 2018⁶ a západní v roce 2019.⁷ Od roku 2020 pak byla větší pozornost věnována vlastnímu přednímu objektu Sixtova domu.

Vzhledem k předchozí razantní přestavbě z let 1988–1990 se v předním domě neočekával velký potenciál dalších nálezů. Při tehdejší akci byly plošně odstraněny historické omítkové vrstvy a nahrazeny cementovými omítkami s výztužnou sítí. Tyto omítky nyní nebyly plošně snímány a možnosti poznání objektu tak zůstaly výrazně limitovány. Přesto se zde především v období 2020–2022 podařilo poznatky k přednímu domu a jeho vývoji podstatně doplnit. V dubnu 2020 byl na východní sousedské zdi v 1. patře učiněn nález pozůstatku nástěnné malby sv. Kryštofa s malým Kristem (obr. 9). Z této malby se dochovaly pouze části skryté v souvrství stropu a za komínovým tělesem, pozdější instalační šachtou, které unikly plošnému otloukání omítek. Zachována tak zůstala především levá ruka sv. Kryštofa s dubovou holí, na níž vyrašily nejen listy, ale i žaludy, dále část pláště a hlavy světce. Velmi dobře se dochoval obličej Ježíška (obr. 9) a část jeho nohou. Kresebně pojatá malba prozrazuje ještě výraznou inspiraci ze staršího období tzv. Zackenstillu a je možné ji datovat přibližně do doby prvních desetiletí 14. století.⁸ V sousední jihovýchodní místnosti předního domu došlo k dalším překvapivým nálezům po vybrání násypů nad klenbou přízemí. V západní stěně nevelké prostory upoutala pozornost především bohatě zdobená po-

Obr. 9. Praha 1-Staré Město, čp. 553, Celetná 2, Sixtův dům. Nástěnná malba sv. Kryštofa nesoucího malého Krista; stav po restaurátorském odkrytí; **vpravo** detail hlavy dítěte – malého Krista (foto P. Havlík, 2021).

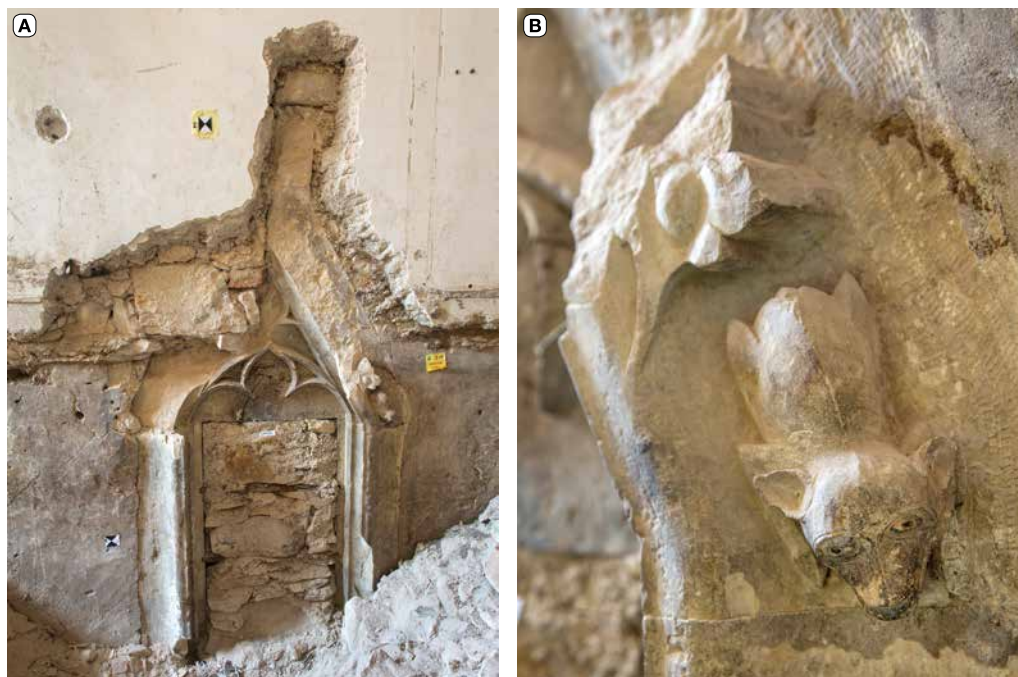

licová nika (obr. 10A), která prokázala původní, o více než dva metry nižší podlahovou úroveň této místnosti. Výzdobu niky tvořila bohatá profilace jejích stojek a především její završení ve formě vimperku se slepou kružbou, kraby a původně i vrcholovou křížovou kytkou. Paty vimperku byly flankovány dvěma drobnými zvířátky.

6 Publikováno v přehledu SHP a OPD ve *Staleté Praze* 2019/2, 169–170.

7 Publikováno v přehledu SHP a OPD ve *Staleté Praze* 2020/2, 161–162.

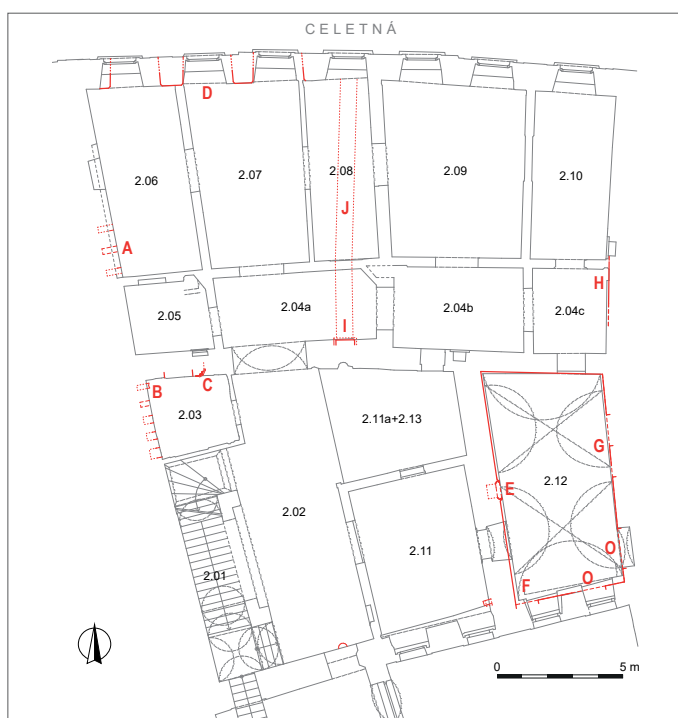
8 Podrobnější pojednání o nálezech ze Sixtova domu a nových zjištěních o jeho středověké podobě, zejména se zaměřením na nástěnnou malbu sv. Kryštofa, je připravováno k publikování ve *Staleté Praze*.

Obr. 10. Praha 1-Staré Město, čp. 553, Celetná 2, Sixtův dům. **A** – nika v západní zdi jihovýchodní místnosti 1. patra pod úrovní nynější podlahy, nalezená po vybrání násypu nad klenbou přízemí; **B** – dochované zvířátko, snad netopýr, na pravé straně niky (foto P. Havlík, 2021).

Z této bohaté výzdoby se dochovalo jedno ze zvířat a jeden krab nad ním (obr. 10B). Pod podlahou jsou zachovány také gotické omítky téměř po celém obvodu místnosti. Vstupní dveře byly umístěny ve východní stěně naproti nise. V téže stěně se nacházelo rovněž okno, které se dosud projevuje ve formě niky. Okno a průchod se nacházely také v jižní zdi. V západní zdi jižně od policové niky byly zjištěny nevelké pozůstatky nástěnné malby s dvouřádkovým minuskulním nápisem. Fakt, že se do této prostoty vstupovalo původně od východu, tedy ze sousedního domu (ve středověku dům U Srpů, nynější čp. 554), dobře koresponduje s informací z psaných dějin domu, kdy roku 1414 došlo k rozdělení sousedních domů (čp. 553–555), předtím krátkodobě spojených pod jediným vlastníkem. Při odprodeji domu U Srpů si některé jeho části vlastník ponechal a připojil ke svému domu. Podle všeho šlo o tuto místnost a velký sál vpředu, tedy právě prostor s malbou sv. Kryštofa. Tento zápis o prodeji také uvádí kuchyni, jejíž odtok vody měl nyní směřovat na dvůr sousedního domu. Tuto kuchyni se podařilo bezpečně rozpoznat – včetně nálezů příslušné výlevky – v 1. patře v severním výběžku východního dvorního objektu.

V západní polovině domu byl v předním traktu v 1. patře (obr. 11) rozpoznán sál otevírající se do náměstí třemi velkými okny. Zachovalo se kvádrové zdivo meziokenních pilířů (obr. 11: D) a část jednoho záklenku okenní niky nacházející se nad úrovní nynější podlahy 2. patra. Dokumentována byla také část bohatě zdobeného gotického portálu (obr. 11: C), jímž se do sálu z jižní strany vstupovalo. Právě zde byla zjištěna řada stop ničivého požáru, k němuž došlo na počátku 14. století. Při obnově po tomto ohni byl vybudován zmíněný sál a pod ním zaklenut

Obr. 11. Praha 1-Staré Město, čp. 553, Celetná 2, Sixtův dům. Půdorys 1. patra s vyznačením pozic vybraných nálezů. **A** – kapsy po stropních trámech, dokládající úroveň stropu nad přízemím raně gotického domu; **B** – kapsy po stropnicích z opravy po požáru, z jediného dochovaného trámového zhlaví byla získána datace 1301; **C** – bohatě profilovaná opuková portálová stojka; **D** – nález gotických meziokenních pilířů v průčelí z 1. čtvrtiny 14. století; **E** – gotická bohatě zdobená nika pod úrovní podlahy; **F** – pozice vstupu na převét (?), ještě v gotice zazděného; **G** – pozice původního vstupu do místnosti s jeho posunem k severu; **H** – nástěnná malba sv. Kryštofa; **I** – středověký opukový polopilíř; **J** – pozice středověké zdi, odbourané asi ve 30. letech 18. století; **O** – pozice zazděných oken (kresba A. Piskáčková, 2024).

průjezd, předtím plochostropý (nalezené kapsy po stropních trámech viz obr. 11: A). Rozsah dochovaného, požárem poškozeného zdiva až do úrovně 3. patra dokládá překvapivě vysokou kamennou stavbu domu již ve 13. století. Podle ojediněle zachovaného zhlaví trámu náležejícího k opravě domu po požáru (viz obr. 11: B) můžeme tuto opravu datovat do doby po roce 1301.⁹ Další zaniklé ploché stropy, nahrazené pozdějšími klenbami, byly zaznamenány v přízemí, nad klenutím sklepů západní poloviny domu. Dobře čitelné byly zejména otisky trámů stropu sklepa v jižním výběžku domu, hustě kladených ve směru V–Z. V předním prostoru se zase dochovalo jedno trámové zhlaví. Tento trám pocházel z dubu, jehož poslední dochovaný letokruh byl datován do roku 1226. Strom byl tedy pokácen nejspíše někdy ve 2. třetině 13. století.

Praha 5-Košíře, čp. 118, U Cibulky 1, usedlost Cibulka, iluzivní okna fasád domku zahradníka

Zpracovatel: Ing. arch. Ladislav Bartoš

Usedlost Cibulka byla po řadu desetiletí trvajícím chátrání v dubnu 2021 zakoupena Nadací rodiny Vlčkových se záměrem vybudovat zde do roku 2026 Středisko dětské paliativní péče a lůžkový hospic. V průběhu následujících měsíců byly zahájeny nejprve provizorní zabezpečovací a posléze i stavební práce. Prvním obnovovaným objektem se stal nejzápadnější dům areálu, nazývaný tradičně domek zahradníka. V rámci provádění OPD zde bylo v červenci 2023 zjištěno vybourávání zdiva v pozici druhé okenní osy jižní fasády (v horní úrovni, od západu). Pod nátěrem vybourávané „zazdívky“ přitom prosvítalo malované iluzivní okno. Stavbu se zde podařilo alespoň pozastavit k prověření situace a provedení dokumentace nálezové situace. Ukázalo se,

Obr. 12. Praha 5-Košíře, čp. 118, U Cibulky 1, usedlost Cibulka. Domek zahradníka, západní část jižní fasády. **A** – celkový pohled (foto J. Sodomková, 2022); **B** – iluzivní okno pod mladším okrovým nátěrem v 1. okenní ose jižní fasády; stav v červnu 2023, krátce před vybouráním; **C** – iluzivní okno pod mladším okrovým nátěrem ve 2. okenní ose jižní fasády; stav v červnu 2023, v době přerušování vybourávání (foto L. Bartoš, 2023).

že v první i druhé ose jižní fasády (obr. 12A) dosud nikdy okna nebyla; tenčí „zazdívka“ tvořící zadní stranu okenních nik byla vyzděna z opukového zdiva, které bylo integrální součástí okolní zdi od doby výstavby objektu. Dvě falešná okna (obr. 12B, C) zde byla ve 2. desetiletí 19. století vytvořena pro dosažení pravidelnějšího vzhledu (rytmu) fasády, což bylo v té době prakticky nezbytnou náležitostí jakékoliv výstavby. Součástí iluzivních oken byla vnější, ven otvíravá křídla, jejichž rám byl osazen do polodrážky v lici fasády; vlastní křídla byla nepochybně shodná s ostatními okny objektu a zanikla nejpozději na počátku 20. století. Vnitřní okna byla pouze iluzivní, malovaná na omítce. Jednalo se o dvoukřídla, osmitabulková okna. Dřevěné prvky rámu a příčlící křidel byly vymalovány světle okrovou až žlutou barvou, plocha zasklení byla tmavě šedá. Celkový dojem byl ožívován malovanými květinami s cihlově červenou barvou květů (růže?).

Bohužel se ukázalo, že vybourání těchto oken je součástí platného povolení a toto rozhodnutí se již nepodařilo zvrátit. Zatímco restaurátorský průzkum v případě iluzivních oken jižní fasády označil stav iluzivní malby za velmi špatný a vyloučil možnost jejího úspěšného odkryvu, stavebněhistorický průzkum z roku 2022¹⁰ zde v rámci výkresu vyhodnocení stáří konstrukcí měl okna kreslena jako již proražená (!). V součinnosti s technologickou laboratoří NPÚ byly

9 Podrobněji k nálezové situaci a její interpretaci v souvislosti s datováním požáru viz Ladislav BARTOŠ: *Kdy(ž) v Praze hořelo, aneb co víme a co nevíme o velkém požáru staroměstského bloku Sixtova domu*. In: *Dějiny staveb 2022 : Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb*. Petr Mikota (ed.), Plzeň 2022, 75–82.

10 Dosavadní stavebněhistorické průzkumy a restaurátorské zprávy k Cibulce od externích zpracovatelů jsou uloženy v dokumentačních fondech NPÚ ÚOP v Praze.

v rámci OPD alespoň odebrány vzorky pro nábrusy stratigrafií v jednotlivých částech jednoho z iluzivních oken.

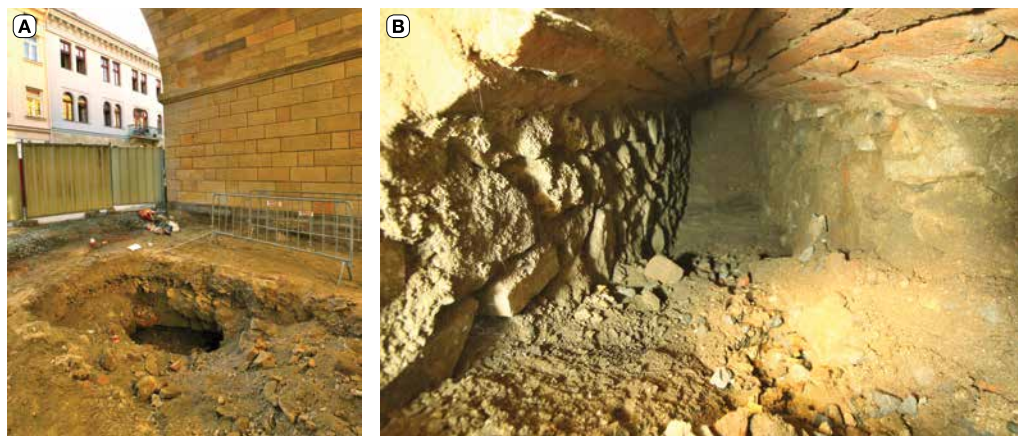
Totožným způsobem jako v případě dvou prvních os jižní fasády byla řešena také tři iluzivní okna v severní fasádě (obr. 13A), z nichž dvě ve východní části fasády (obr. 13B) byla nyní jako iluzivní obnovena, ovšem ne zcela podle původní podoby. Chybějí zde vnější křídla, která celému řešení musela velmi přispívat, nebo také malované květy, které prokazatelně byly i zde. Iluzivní okno v nejzápadnější okenní ose severní fasády sdílelo osud protějších oken na jižní fasádě, tedy bylo probouráno. Pozitivně lze vedle plánovaného návratu busty zahradníka (kopie) hodnotit věrohodnou podobu nových vnějších oken objektu, která jsou provedena jako osmitabulková, ven otvírává.

Obr. 13. Praha 5-Košíře, čp. 118, U Cibulky 1, usedlost Cibulka. Domek zahradníka, severní fasáda. **A** – okna v pozici 2., 3. a 8. okenní osy byla iluzivní, stav v listopadu 2022 (foto K. Knotová, 2022); **B** – iluzivní okna ve 2. a 3. okenní ose severní fasády, stav v květnu 2022 (foto L. Bartoš, 2022).

Praha 8-Karlín, ppč. 871/34, Prvního pluku, stoka pod Negrelliho viaduktem

Zpracovatel: Ing. arch. Kateřina Knotová

Stoka (obr. 14) byla nalezena při hloubení jímky v prostoru pod prvním obloukem Negrelliho viaduktu jižně od Sokolovské třídy. Prochází půdorysem mostního oblouku zhruba diagonálně, ve směru JZ–SV, s odklonem cca 15° od severní stěny jižního pilíře. Jde o průleznou stoku šířky kolem 35 cm. Stěny a pravděpodobně i dno jsou vystavěny z lomového kamene, klenba z cihel (28 × 17 × 5,5 cm). Vzhledem k velikosti prováděného výkopu se nepodařilo zjistit sklon kanálu ani nebylo možné spolehlivě určit vztah stoky a pilíře viaduktu. Je možné, že stoka koliduje se severozápadním nárožím jižního pilíře. V tom případě by stoka zanikla nejpozději s výstavbou Negrelliho viaduktu v letech 1846–1849. Jelikož ulicí protékal potok, jasně zobrazovaný na mapách v 18. a 19. století, můžeme předpokládat, že kanál byl do tohoto potoka, pramenícího na úpatí Židovských pecí na Olšanech, zaústěn.

Obr. 14. Praha 8-Karlín, ppč. 871/34, Prvního pluku, stoka pod Negrelliho viaduktem. **A** – celková situace výkopu s porušenou klenbou stoky; pohled k jihovýchodu; **B** – vnitřek stoky – stěny z lomového kamene, cihelná klenba; pohled k jihovýchodu (foto A. Piskáčková, 2023).

Ladislav Bartoš, Kateřina Knotová, Anna Piskáčková